

Pál Tamás: A kotta mögé kell látni

Hetvenötödik születésnapját ünnepelte idén júliusban Pál Tamás, Liszt-díjas kiváló művész, a Szegedi Nemzeti Színház első karmestere, akit a színház évadnyitó ülésén örökös tagjává választott a szegedi társulat.

– Jelentős családi hagyományra tekint vissza az ön szeretete a komolyzene iránt.

– Beleszülettem egy zenész családba, mégpedig nem is akármilyenbe. Édesanyám

remek zongorista volt, hogy mennyire, az is mutatja, hogy a Liszt-tanítvány *Thomán István* növendékeként tanult, akárcsak *Bartók*. Azonban mint polgárlány, férjhez menetele után a zongorázást csak családi körben folytatta – ott viszont igen aktívan. Külön szerencsémnek tartom zenei sokoldalúságát: a házi kamaramuzsikálásokon *Mozart* és *Brahms* volt „műsoron”, de megvette minden évben a karácsonyi táncalbumokat is, így a slágereket is ismertem és szerettem.

– Mikor volt az a történelmi pillanat, mikor elkezdett zenélni?

– Nem is emlékszem, mikor másztam fel először a zongorára, de azt tudom, hogy már ötéves koromban komponáltam. A középiskolában ugyan volt egy félév, mikor meginoztam, hogy valóban zenész akarok-e lenni, de szerintem ez minden fiatal fiú életében előfordul.

Számon tartva

– Ma sokszor halljuk, hogy milyen nehéz a fiatalok indulása, különösen a művészpályán, önnél mi volt a helyzet?

– Legyünk kegyetlenek és őszinték: engem számon tartottak, mert tehetségesnek bizonyultam, és így nekem nagyon könnyű volt az indulás. 1960-tól – még zeneakadémiai végzésem előtt – már az opera tagja voltam. A korrepetitorok számára hirdetett próbajátékon olyan jól szerepeltem, hogy a többieket meg sem hallgatták, engem vettek fel. Pár évre rá hasonlóképpen egy próbadirigálás után a rádiózenekar koncertjein vezényeltem.

– És annak idején is úgy érezte, hogy könnyen halad?

– Nem, akkor úgy tűnt, nagyon nehezen jutok előre, de mai szemmel nézve viszont úgy ment, mint kés a vajban, amellett persze, hogy meg kellett küzdeni bizonyos pályatársak ellenszenvével. Az

Operában olyan hagyománytisztelet élt, hogy a fiatalokat később hagyták érvényesülni. Ezek ugyanakkor semmiségek ahhoz képest, amit ma lát az ember. Ezért azt mondhatom, nekem leginkább a saját korlátaim és nem annyira a külső körülmények ellen kellett harcolni.

– Kezdetől fogva sok feladatot vállalt, nem érezte magát túlterheltnek?

– Örömmel életem meg a munkát, a mai napig olyan vagyok, hogy nem tudok eleget vállalni ahhoz, hogy úgy érezzem, tényleg annyit csinállok, amennyit kell. Mindez persze fáradtságos, de ez az érzés egész más, mint egy kényszerből végzett munka fáradtsága.

Kitárulkozó opera

– 1964-től volt az Operaház karmestere, és a teljes olasz repertoárt dirigálta. Később is számos kapcsolata volt a műfajjal, például operarendezőként is megismerhette a közönség. Van kedvence?

– Változnak a kedvencek. Hozzám legközelebb az olasz opera világa áll, a Puccini-művek közül mindig van egy favorit, *Verdi* Simon Boccanegrája pedig megunhatatlanul csodálatos, amit egyébként nem a legnépszerűbb darabjai között tartanak számon. A szimfonikus zenében is nagyon szeretem a romantikus szimfóniákat, mint például *Csajkovszkijt*. Engem a zenében is a drámai kihívás foglalkoztat leginkább, a választásaimat is ez határozza meg.

– Ha már drámai hatás, sokat hallani manapság az opera népszerűsítéséről. Ez azon műfajok egyike, ami mindig megosztja a közönséget, például a drámai vonal miatt (opera- versus operettrajongók). Ön hogyan látja ezt a kérdést?

– Az opera szeretete életmód, életvitel kérdése. Nem meghallgatni kell egy-egy művet, hanem operába kell járni, mert ez a műfaj annyira komplex, hogy aki azt feltételezi – még a szakmában is vannak ilyenek –, hogy ha jól játsszuk és mindent megteszünk, akkor egy-két meghallgatással egy opera megismerhető, a közönség meghódítható. Ez azonban nem így van. Vegyük csak mondjuk az egyik nagyon népszerű operarészletet, a *Rigoletto*-kvartettet! Hogyan képzelhető el az, hogy egy néző anélkül, hogy legalább tízszer megnézné, pontosan megérti külön akár csak azt, hogy a négy szereplő mit énekel?! Ezt egy meghallgatással nem lehet elérni, több alkalom után azonban az opera kitárulkozik, és szédítő mélységekbe juttatja el az embert. Ezért vagyok én operarajongó. Ha a kultúrpolitika szemszögéből nézzük a műfajt, egyszerűen azt az életmódot kellene propagálni és elősegíteni, hogy az emberek szeressenek operába járni. Azonban ne az azonnali megértés vágyával, hanem azzal a reménységgel, hogy ha operába járnak, akkor minden este valamivel bölcsebbek és gazdagabbak lesznek.

– Számos országban megfordult külföldön, olaszul, oroszul, angolul, németül és franciául is beszél. Az olasz opera szeretete egyben Olaszország szeretetével is összekapcsolódott?

– Feltétlenül. Szerencsére az élet úgy hozta, hogy Olaszországban dirigálhattam olasz operát, mi több, tavaly Bolognában *Pucciniről* előadást is tarthattam olaszul olasz operaiskoláknak.

Hivatalosság contra művészet

– Opera után szimfonikusok: vezetőként is megtapasztalhatta, hogyan kell egy ilyen együttest irányítani.

– Minden nap szüntelen fel kell venni a harcot a „hivatalosság” ellen a művészet érdekében. Hiszen a szimfonikus zenekar éppen olyan munkása a társadalomnak, mint egy irodai dolgozó, fontos a napi beosztása, fontos, hogy egyenletes legyen a megterhelése, hogy idő maradjon gyereknevelésre, pihenésre – nehéz tehát ezt a zenekari létet a zenei iránti szeretet felől megközelíteni.

Ugyanakkor azonnal hozzá kell tennünk, hogy nincs olyan zenekar, amit a tagoknak legalább 90 százaléka nem valódi szenvedélyből indított volna és folytatná most is. A szimfonikus zenekar olyan, mint egy jól képzett versenyló, aki ráül a nyergére, azt kell kiszolgáltatnia.

– **Dirigált az Operaház zenekarának, Szegeden főzeneigazgatóként 1975 és 1983 között a Szegedi Szimfonikus Zenekar igazgató karmestere is volt, művészeti vezetőként tevékenykedett a Szombathelyi Szimfonikus Zenekarnál, és megalapította a Salieri Kamarazenekart, mellyel komoly nemzetközi sikereket ért el.**

– Két hivatásos zenekart szerettem meg igazán, az egyik a Magyar Állami Operaház zenekara volt, ott kezdtem, művészeinek jó részével együtt indultunk a pályán. A másik és legfőbb a Szegedi Szimfonikus Zenekar, ahova igazgató karmesterként kerültem annak idején. Mára kialakult köztünk egy nagyon megérett viszony, velük tudok a legjobbat produkálni. Egészen más volt a Salieri Kamarazenekar. Az akkori konzisták közül kerestek meg néhányan, hogy segítsék nekik egy együttest létrehozni. Csodálatos pályát futott be a zenekar, tíz évig élt, itthon sem volt ismeretlen, de Európában különösen kedvelt volt, mert állandóan turnéztunk, gyakorlatilag ebből tartottuk fent a zenekart. Életünk legszebb évei voltak, tele természetesen rengeteg gonddal is, de ami a zenét illeti, nagyon magas színvonalat értünk el.

A kotta mögött

– **Hogyan kell elképzelni, miként készül egy karmester az előadásra?**

– Elég sokfélék vagyunk, mi karmesterek. Vannak olyan, akik nagyon nívósan és tiszteletre méltóan lebonyolítják a darabokat, kijelölik az utat, megadják a tempót, tisztességesen ismerik a művet. Én azonban úgy gondolom, hogy az igazi karmester, amilyen én is szeretnék lenni, ennél sokkal többet ad. Kell egy tökéletes partitúraismeret, melybe az idő plusztényezője is bele van kalkulálva. A tanulás intenzitásától függetlenül három-négy hónap kell a legprimitívebb partitúra tökéletes elsajátításához is. Ezután igyekszünk a kotta mögé látni, és megérteni azt a művészi szándékot, amivel ez létrejött.

– Mi lehet ez a szándék?

– Úgy gondolom, a zeneszerző az embereket valamilyenfajta katarzissal akarja megajándékozni. Addig próbálok kutatni, amíg mind a zenekart, mind pedig a hallgatóságot egy élménnyel tudom gazdagabbá tenni, olyan élménnyel, ami másképpen nem érhető el.

Rigolettót a pusztába!

– Pályája során több városban is megfordult, de mindig visszatért Szegedre: 1975-től 1983-ig Szegeden volt már főzeneigazgató, majd 1989/1990-ben ismét a Szegedi Szimfonikus Zenekar igazgató karnagya, 1996-1999 között a Szegedi Nemzeti Színház zeneigazgatója volt, ezután a Zeneakadémia, majd a Zeneművészeti Kar tanára. Kisebb szünet után pedig 2008 júliusától a Szegedi Nemzeti Színház első karmestere. Tavaly Dömötör-díjat kapott, az idei évadnyitó társulati ülésen pedig immár örökös tagjává fogadta a szegedi társulat. Otthonra talált itt Szegeden?

– Igen, életemből a legtöbb évet itt töltöttem. Ezek a kitüntetések azt mutatják, hogy az az otthonérzés, ami engem ideköt, az viszonyos, a város is szegedinek tekint, ez jól esik.

– A Szegedi Szimfonikus Zenekar idei évadbeli műsorában két koncerttel is ünnepli karmesterét, folyamatosan láthatjuk a színházban is, de milyen tervei vannak még a közeljövőben?

– Fizikailag szinte semennyire nem érzem a kort. Két-három évre előre tervezek – egész életemben ezt csináltam. Mindig volt ezeknek a terveknek egy ábrándos és egy praktikus vetülete, négy ábrándból ha egy valóra vált, az már jó arány. Ma is vannak ilyenek. A küszöbön álló kettős jubileumra, a Wagner- és Verdi-évre (mindketten 1813-ban születtek) például az a tervem, hogy a Szegedi Nemzeti Színház valami rendkívülivel rukkoljon elő – erre a Gyüdi főigazgató úr támogatását már megkaptam. Nem egyszerűen egy Wagner-darabot veszünk elő, hanem úgy játsszuk, ahogy még eddig nem. Persze vannak egészen merész ábrándjaim is, foglalkoztat egy olyanfajta megoldás, amely a modern technikát úgy ötvözi az operajátszással, hogy kiszélesíti annak hatókörét. Ha készítenénk egy, a karaoke-nál is használatos alapfelvételt, el lehetne jutni a pusztá kellős közepére is egy Rigolettóval. Szerintem megvalósítható, de a mai viszonyok között türelmesen várni kell, amíg szponzor és érdeklődés mutatkozik.

Arany Mihály